

ΤΟ ΠΝΕΥΜΑ ΚΑΙ Η ΨΥΧΗ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

Ἡ κατάχρησις τοῦ νοήματος μιᾶς λέξεως ἢ ἡ ἀπόδοσις πολλῶν νοημάτων εἰς αὐτὴν ἔγινε πολλάκις αἰτία παρανοήσεως ἢ καὶ πλάνης· τοιοῦτόν τι συνέβη, προκειμένου καὶ περὶ ψυχῆς, πνεύματος, καὶ συνειδήσεως.

Ψυχὴ ἐνὸς λ.χ. ἐργοστασίου λέγεται πολλάκις ὁ χρηματοδότης, ὁ διευθυντὴς τοῦ ἢ καὶ ὁ κυριότερος μοχλὸς τῆς κινήσεώς του. Ψυχὴν τῶν ζώων ὠνόμασεν ὁ Πλάτων τὴν ζωὴν τῶν αἰσθήσεων των, δηλ. τὴν ἐνστικτώδη ἐνέργειαν. Ψυχὴν ἀποκαλεῖ ὁ Ἄριστοτέλης τὴν δύναμιν ἐκείνην, ἣτις, εὕρισκομένη ἐντὸς τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος καὶ δρῶσα δι' αὐτοῦ, κατανοεῖ ὅ,τι γενικώτερον ὑπάρχει καὶ χρησιμεύει ὡς μεσάζον μεταξὺ τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ Θεοῦ· ἀκριβῶς δηλ. ἐκεῖνο ποῦ θεωρεῖ ὁ χριστιανὸς ὅτι εἶνε τὸ πνεῦμά του.

Δὲν εἶνε δὲ μόνον πλῆθος ἀνθρώπων ἀλλὰ καὶ ἡ σύγχρονος Ψυχολογία, ἣτις θεωρεῖ ὡς τελείως συνώνυμα τὴν ψυχὴν καὶ τὸ πνεῦμα, διὸ καὶ ἀναφέρει ἀδιακρίτως ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἀποτελεῖται ἀπὸ σῶμα καὶ πνεῦμα ἢ ἀπὸ σῶμα καὶ ψυχὴν. (Γ. Γλύπτης).

Ἄλλ' ἡ ψυχολογία, ἐξακολουθοῦσα, παρὰ τὴν παρεχομένην εἰς αὐτὴν βοήθειαν ὑπὸ τῆς Φυσικῆς καὶ τῆς Φυσιολογίας, νὰ παραμένῃ μωσαϊκὸν ἀντιλήψεων, πλατωνικῶν, ἐγγελικῶν κλπ. δὲν ἀναφέρει τὸ πνεῦμα παρὰ μόνον οὕτω λογοτεχνικῶς, ἀποφεύγου-

σα προστριβάς με τὰς διαφορετικὰς περὶ αὐτοῦ ἀντιλήψεις.

Ἐν συνεχείᾳ, παιδικὸν πνεῦμα ὀνομάζεται κάθε μικροεξυπνάδα τῆς μικρᾶς ἡλικίας καὶ ἐπὶ πλεόν πολλοὶ συνηθίζουν νὰ λέγουν : αὐτὸ τὸ παιδί φαίνεται ὅτι ἔχει πνεῦμα, ὡς ἐάν ὑπάρχουν ἄνθρωποι χωρὶς πνεῦμα ἢ ὡς ἐάν οἱ ἔχοντες πνεῦμα ἀγαθὸν καὶ συσταλμένον δηλ. οἱ ἀφελεῖς καὶ οἱ ἀπονήρευτοι δὲν εἶνε οἱ μακάριοι ἐκεῖνοι πτωχοὶ τῷ πνεύματι, ὧν ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν.

Πονηρὸν πνεῦμα καλεῖται καὶ ὁ διάβολος καὶ πᾶς κακὸς ἄνθρωπος, ζωντανὸς ἢ πεθαμένος· ἀναφέρεται ἀκόμη πνεῦμα ἐλευθερίας, ἀντιλογίας κλπ.· πνεύματα ἐπίσης ὀνομάσθησαν ἡ ψιλὴ καὶ ἡ δασεῖα, οἱ ἄνεμοι, ὡς καὶ πολλὰ πτητικὰ ὑγρά, οἰνόπνευμα κλπ.

Πνεῦμα εἶνε ὁ Θεὸς καὶ πνεῦμα ἅγιον τὸ ἐξ αὐτοῦ ἐκπορευόμενον ζωοποιὸν στοιχεῖον, τὸ ὁποῖον καὶ ἐπικαλεῖται ὁ κληρικὸς ὅπως φωτίση τὸν ἄνθρωπον πρὸς τὸ καλόν. Πνεῦμα ὀνομάσθη καὶ τὸ ἄϋλον ἐκεῖνο στοιχεῖον, τὸ ὁποῖον ἐμφυσηθὲν κατὰ τὴν Παράδοσιν ὡς πνοὴ ζωῆς εἰς τοὺς πρωτοπλάστας μεταδίδεται ἀπὸ γονεῖς εἰς τέκνα.

Τέλος καὶ ἡ Συνείδησις ἦτοι ἡ ἔμφυτος ιδιότης τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος νὰ διαμαρτύρεται καὶ νὰ ἐλέγχη τὸν ἄνθρωπον εἰς πᾶσαν κακὴν πράξιν του, ὑπέστη παρομοίαν περιπετείας. Οὕτω συνείδησις προφανῶς εἶνε τὸ κληθὲν καὶ περιγραφὲν ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος δαιμόνιον τοῦ Σωκράτους. Ἀλλὰ καὶ ὁ εἰδικὸς ἐπίσης προσανατολισμὸς, τὸν ὁποῖον λαμβάνει διὰ τῆς ἐπιδράσεως ὠρισμένων ἰδεῶν κληρονομικῶν εἴτε καὶ ἐπικτήτων, τὸ πνεῦμα ὁμάδος ἀνθρώπων δηλ. ἐνὸς ἔθνους ἢ μιᾶς φυλῆς, ὀνομάσθη ἐθνικὴ συνείδησις. Ἐπὶ πλεόν, πολλοὶ καὶ δὴ καὶ ἐπιστήμονες δὲν θεω-

ροῦν τὴν συνείδησιν ἔμφυτον ἀλλὰ κατασκευαζομένην ἀπὸ τούς προανατολισμούς ποῦ δύναται νὰ λάβῃ τόσον τὸ ἔνστικτον ὅσον καὶ ὁ ἐγκέφαλος τοῦ παιδίου διὰ ζωηρῶν ἐντυπώσεων, δι' ἀπειλῶν, διδαγμάτων, προσταγμάτων καὶ καθοδηγήσεων: νὰ μὴ κάνης αὐτό, παιδί μου, διότι εἶνε κακόν· νὰ μὴ κάνης ἐκεῖνο, διότι θὰ σὲ βλάψῃ· μὴ κακολογῆς κανένα, νὰ μὴ σὲ δείρῃ· μὴ πέρνης ξένο πρᾶγμα, διότι θὰ σοῦ κόψουν τὸ χέρι· ἄκουε τούς γονεῖς σου, διὰ νὰ μὴ σ' ἀφήσουν νὰ πεινάσῃς· βάδιζε προσεκτικὰ εἰς ὅ,τιδήποτε, διὰ νὰ μὴ παραπατήσῃς καὶ πληγῶθῃς κλπ.

Εἶνε ἐν τούτοις φανερόν ὅτι ἡ τοιαύτη ἀντίληψις εἶνε ἐσφαλμένη, ὡς κατασκευάζουσα τὴν συνείδησιν κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ μὲ τὰ αὐτὰ στοιχεῖα ποῦ σχηματίζεται καὶ ὁ ἀνθρώπινος χαρακτήρ, ὁ ὁποῖος ἀκριβῶς διότι σφυρηλατεῖται πράγματι ἀπὸ ποικίλα τοιαῦτα παραγγέλματα καὶ προσταγματα γονέων καὶ παιδαγωγῶν, ἐπιδρῶντα ἐπὶ τοῦ ἐγκεφάλου καὶ ἐπὶ τῶν στίκτων τοῦ παιδίου διαφοροτρόπως, ἤτοι ἀναλόγως τῆς ἐκάστοτε ἄλλοτε ἄλλης νοοτροπίας γονέων καὶ παιδαγωγῶν, καὶ ἀναλόγως τοῦ βαθμοῦ τῆς ἀναπτύξεως καὶ ἀντιλήψεως τοῦ πνεύματος ἐκάστου παιδίου, ἐκδηλώνεται φυσικὰ καὶ ὑπὸ ποικίλας ἐκάστοτε μορφάς, καὶ διὰ τοῦτο ὑπάρχουν χαρακτηῖρες πολλοὶ καὶ διάφοροι. Πρᾶγμα ποῦ δὲν συμβαίνει εἰς τὴν πραγματικὴν συνείδησιν, ἥτις ἐπειδὴ εἶνε ἔμφυτος ἰδιότης τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος, ἐκδηλώνεται φυσικὰ πάντοτε εἰς ὅλους τούς ἀνθρώπους μὲ τὰ αὐτὰ κατ' ἀρχὴν στοιχεῖα, μὲ τὰς αὐτὰς δηλ. θεμελιώδεις ἀρχὰς τῆς καλωσύνης, τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ἠθικῆς· ἀδιάφορον, ἂν αὕτη, ὅπως ἄλλωστε καὶ συνολικῶς τὸ πνεῦμα, ἔνεκα δυσμενῶν συνθηκῶν, ποῦ ἐνδεχόμενον νὰ συναντήσῃ εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς ἐκ-

δηλώσεώς της, ἕνεκα λ.χ. κακῆς συμπεριφορᾶς τῶν γονέων, ἕνεκα ἀνηθίκου περιβάλλοντος κλπ. δύναται νὰ ὑποστῆ ἀβαρίας, νὰ ἀποβῆ ἔλαστική, νὰ χάσῃ τὴν φωνὴν της ἢ καὶ νὰ ἀποσυρθῆ.

Καὶ ἂν ἄλλως τε ὑποτεθῆ ὅτι ἡ πραγματικὴ συνείδησις δὲν εἶνε ἔμφυτος ἰδιότης τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος ἀλλὰ κατασκευάζεται ἀπὸ τὰ ἀναφερθέντα τοιαῦτα προστάγματα καὶ διδάγματα γονέων καὶ παιδαγωγῶν, θὰ ἔπρεπεν, ὡς χαραγμένα ταῦτα ἐπὶ τοῦ ἐγκεφάλου καὶ ὡς ἐπιδρῶντα ἀμέσως ἢ ἑμμέσως ἐπὶ τῶν ἐνστίκτων, νὰ συμφωνοῦν καὶ νὰ συμβαδίζουν καὶ ὁ ἐγκέφαλος καὶ τὰ ἐνστικτα μαζὶ μὲ τὴν οὕτω ἐκ τῶν αὐτῶν στοιχείων προκύψασαν τοιαύτην συνείδησιν, καὶ ὄχι, ὡς συμβαίνει, νὰ διαφωνοῦν συχνάκις πρὸς αὐτὴν καὶ νὰ προκαλοῦν τὰς διαμαρτυρίας της.

Καὶ οἰκιακά τινα ζῶα προσανατολίζονται δι' ἀπειλῶν καὶ καθοδηγήσεων, ποῦ ἐπιδροῦν ἐπὶ τοῦ ἐγκεφάλου καὶ τῶν ἐνστίκτων τῶν σύμφωνα μὲ τὰς ὑποδείξεις τοῦ κυρίου τῶν· παρὰ ταῦτα, δὲν διστάζουν εἰς πᾶσαν εὐκαιρίαν, ὅταν λ.χ. οὗτος ἀπουσιάζῃ, νὰ παρεκτραποῦν, διότι δὲν ἔχουν συνείδησιν νὰ τὰ ἐμποδίσῃ παρὰ τὸν ἐνστικτώδη μόνον φόβον πρὸς τὸν κύριόν τῶν.

Ὅπως δὲ ἂν ἡ συνείδησις, ὅπως ἄλλως τε καὶ συνολικῶς τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου, δύναται νὰ τονωθῆ ἢ νὰ ὑποστῆ ἀβαρίας ἀπὸ τὰ ἀναφερθέντα στοιχεία, τοῦτο δὲν σημαίνει ὅτι καὶ κατασκευάζεται ὑπὸ τούτων, Ἄφ' ἑτέρου, ἡ φωνὴ τῆς συνειδήσεως ἀκούεται προερχομένη ἀπὸ τὸ στῆθος καὶ ὄχι ἀπὸ τὸν ἐγκέφαλον ἢ ἀπὸ κανὲν εἰδικὸν ὄργανον τῶν ἐνστίκτων.

Δὲν εἶνε συνεπῶς ἡ συνείδησις ἀνθρώπινον καὶ

τασκεύασμα, ἀλλ' ἔμφυτος ιδιότης τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος, ἀπαιτοῦσα μόνον, ὅπως καὶ κάθε ἄλλη ιδιότης του, εὐνοϊκᾶς ἀπλῶς συνθήκας διὰ τὴν ἐλευθέραν καὶ ἀνεπηρέαστον ἐκδήλωσίν της. Οὕτω τὸ πνεῦμα καὶ αὐτοῦ τοῦ ἀνθρωποφάγου ἔχει τὴν συνείδησίν του, ἀδιάφορον ὅτι αὕτη δὲν εὔρε τὰς ἀπαιτούμενας εὐνοϊκᾶς συνθήκας διὰ τὴν ἐκδήλωσίν της ἕνεκα τῆς ἀπὸ γεννήσεώς του καὶ ἐφ' ὅρου ζωῆς κυριαρχίας τῶν ἀχαλινώτων ἐνστίκτων του, τὰ ὅποια τὴν ἠνάγκασαν νὰ συμπτυχθῆ καὶ νὰ παραμείνη εἰς ἀφάνειαν· ἐνῶ ἄλλαι λ.χ. ιδιότητες τοῦ πνεύματός τοῦ ἀγρίου, ὡς εὔροῦσαι εὐνοϊκᾶς τινὰς συνθήκας, αἰσθητηριακᾶς ἐντυπώσεις κλπ. ἐξεδηλώθησαν ὅπωςδῆποτε, ὅπως τοῦτο καταφαίνεται ἀπὸ τὴν εὐφυΐαν ἢ εὐστροφίαν πολλῶν ἀγρίων φυλῶν.

“Ὅπως πράγματι διὰ τὴν ἐκδήλωσιν καὶ τὴν ἀνάπτυξιν καὶ μιᾶς ἀκόμη ὑλικῆς ζωῆς, ἐνός λ.χ. σπόρου, ἀπαιτοῦνται εὐνοϊκαὶ πρὸς τοῦτο συνθηκαί, χῶμα, ὕδωρ, ἥλιος κλπ. οὕτω καὶ διὰ τὴν ἐκδήλωσιν τῆς συνειδήσεως ἀπαιτεῖται ἡ ἀνάπτυξις τοῦ ἐγκεφάλου καὶ ἡ χαλιναγώγησις τῶν ἐνστίκτων, ὅπως μὴ τὴν ἐμποδίζουν ἢ τὴν ἐπηρεάζουν εἰς πᾶσαν περίπτωσιν νὰ ἐκδηλώνεται καὶ νὰ δίδῃ ἐλευθέρως τὴν ἐτυμγορίαν της. Εἶνε οὕτω φανερόν ὅτι οἱ πλανηθέντες ἐξέλαβον τὰς ἀπαιτούμενας συνθήκας πρὸς ἐκδήλωσιν τῆς συνειδήσεως ὡς αὐτὴν τὴν συνείδησιν.

“Ἄν, ἕνεκα ἐξαντλήσεως, φόβου, ἐπιδράσεως τοξικῶν οὐσιῶν, ναρκωτικῶν, οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν κλπ. συμπτυχθεῖσα ἢ ἐξασθενήσασα ἡ ἐνστικτώδης ἐνέργεια, ἀναγκάζεται ἕως ὅτου ἀνακτήσῃ δυνάμεις, νὰ σταματήσῃ τὰς ἐγκεφαλικὰς καὶ αἰσθητηριακὰς λειτουργίας, ὡς ἐκ τοῦ ὁποίου ἐπέρχεται γενικὴ ἀναίσθησία καὶ ἔλλειψις πάσης ἐκδηλώσεως τοῦ πνεύ-

ματος καὶ τῆς συνειδήσεως, καὶ διὰ τοῦτο εἰς τοιαύ-
τας περιπτώσεις λέγεται ἀδιακρίτως ὅτι ὁ ἄνθρωπος
δὲν ἔχει συνείδησιν, συναίσθησιν, ὅτι ἔχασε τὰς αἰ-
σθήσεις του κλπ. τοῦτο ἐπίσης δὲν σημαίνει, ὅτι δὲν
ἐξακολουθεῖ νὰ εὐρίσκεται ἐντὸς αὐτοῦ τὸ πνεῦμα,
ψυχὴ ἢ ἡ συνείδησις του ἀλλ' ἀπλῶς ὅτι ἐξέλειπον προ-
σωρινῶς αἱ εὐνοϊκαὶ συνθηκαὶ διὰ τὴν ἐκδήλωσιν
καὶ τὴν κατανόησιν των.

Ἐνεκα ὡσαύτως ἐλλείψεως καταλλήλων εὐνοϊκῶν
συνθηκῶν καὶ ἡ ἐγκαταλείπουσα τὸ νεκρωθὲν σῶμά
τῆς ἀνθρωπίνῃ ψυχῇ δὲν δύναται προφανῶς νὰ ἐκ-
δηλωθῇ ἀλλὰ καὶ τοῦτο δὲν σημαίνει ὅτι αὕτη ἔπαυσε
νὰ ὑπάρχει, ὡς τοῦτο θὰ ἀποδειχθῇ καὶ θὰ ἐξακρι-
βωθῇ εἰς τὴν ὡς ἔπεται, συνολικὴν ἐξερεύνησιν τοῦ
ἀνθρωπίνου πνεύματος.

*
* *

Ἡ ὕπαρξις πραγμάτων, ἀοράτων, ἀφηρημένων
ἢ ἀύλων, ὅπως εἶνε καὶ τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα, ἀπο-
καλύπτεται κατ' ἀρχὴν καὶ πιστοποιεῖται ἀπὸ τὰς ἐκδη-
λώσεις ἢ ἀπὸ τὰς ἐπιδράσεις των.

Ἡ ὕπαρξις λ.χ. τοῦ ἀοράτου ἀέρος πιστοποιεῖ-
ται ἀπὸ τὴν ἐκδήλωσιν του ὡς ἄνεμος, ἢ ἀπὸ τὰς
ἐπιδράσεις του, ἀπὸ τὸν φλοῖσβον λ.χ. τῶν ὑπὸ τούτου
κινουμένων φύλλων τῶν δένδρων, ἀπὸ τὸ φύσκωμα
τοῦ στήθους κατὰ τὴν εἰσπνοὴν κλπ. Κατανοοῦμεν
τὴν ὕπαρξιν τοῦ χρόνου ἀπὸ τὰς ἐκδηλώσεις του,
λ.χ. ἀπὸ τὰς ἀλληλοδιαδεχομένης 4 ἐποχὰς τοῦ ἔτους,
ἀπὸ τὰς ἀντιπαρερχομένης ἡμέρας καὶ νύκτας, ὅπως
καὶ ἀπὸ τὰς ἐπιδράσεις του, ἀπὸ τὴν φθορὰν λ.χ.
ποῦ προκαλεῖ διερχόμενος ἐπὶ τῶν ὑλικῶν πραγμάτων,
ἀπὸ τὰς λευκὰς τρίχας καὶ τὰς ρυτίδας τοῦ γήρα-
τος κλπ.

Οὕτω καὶ ἡ ὕπαρξις τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος ἀποκαλύπτεται καὶ πιστοποιεῖται καὶ ἀπὸ τὰς ἐπιδράσεις καὶ ἀπὸ τὰς ἐκδηλώσεις του.

Ἀπαιτεῖται ἀνυπολόγιστος χρόνος καὶ χῶρος καὶ διὰ τὴν ἀπλὴν μόνον ἀπαρίθμησιν τῶν ἐπιδράσεων τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος· πόλεις καὶ δενδροστοιχεῖαι, σιδηρόδρομοι, ἀτμόπλοια, ὑποβρύχια καὶ ἀεροπλάνα, τηλέγραφος, τηλέφωνον, ραδιόφωνον καὶ τηλεόρασις, τὰ γράμματα, αἱ τέχναι, αἱ ἐπιστῆμαι καὶ ὁ πολιτισμός, ποῦ ἄλλοῦ ὀφείλονται παρὰ εἰς ἰδέας τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος ;

Ἀλλὰ καὶ αἱ ἐκδηλώσεις τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος δὲν εἶνε ὀλίγαι· τοιαῦται λ.χ. εἶνε :

1) Ἡ φωνὴ τῆς συνειδήσεως ἢ ὁποῖα ἐπειδὴ ἀκούεται ὅτι προέρχεται ἀπὸ μέσα ἀπὸ τὸ στήθος μας χωρὶς νὰ ὑπάρχη πρὸς τοῦτο κανὲν ἐκεῖ ὄργανον, ὅπως λ.χ. εἰς τὴν κεφαλὴν ὑπάρχει ὁ ἐγκέφαλος, ποῦ παράγει τὸν νοῦν, θὰ ὀφείλεται εἰς παράγοντα, εὐρισκόμενον μὲν ἐντὸς τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος, ἀόρατον ὅμως, αὐτοτελεῆ καὶ ἀνεξάρτητον ἀπὸ αὐτό.

2) Ἡ σκέψις, ἢ ὁποῖα, ὡς δυναμένη νὰ διατρέχη ἀκαριαίως ἀπεράντους ἐκτάσεις, νὰ διεισδύη παντοῦ καὶ νὰ ἐξερευνᾷ καὶ αὐτὸ τὸ Ἄπειρον, χωρὶς νὰ ἔχη ἀνάγκην διαμέσων σταθμῶν ἢ ἄλλων βοηθημάτων καὶ χωρὶς νὰ χάνη οὔτε τὸν δρόμον της οὔτε τὸ σημεῖον τῆς ἐκκινήσεώς της, ἐπανερχομένη κατ' εὐθειαν εἰς αὐτὸ σῶα καὶ ἀκεραία, εἶνε προφανῶς ἐκδήλωσις ἢ ἰδιότης ὑπερφυσικῆς δυνάμεως, ἢ ὁποῖα εὐρίσκεται μὲν ἐντὸς τοῦ ἀνθρωπίνου ὀργανισμοῦ, εἶνε ὅμως αὐτοτελεῆς καὶ ἀνεξάρτητος ἀπὸ αὐτόν.

3) Αἱ πρόωροι ἰδιοφυΐαι μικρῶν παιδίων, αἱ ὁποῖαι δὲν δύνανται νὰ ἀποδοθοῦν εἰς τὸν ἀκαλλιέργητον ἀκόμη ἐγκέφαλόν των· τὸ ταλέντο λ.χ. μικροῦ

παιδίου νὰ ᾄδῃ ἢ νὰ παίζη μουσικὸν ὄργανον μὲ πλήρη ἄρμονίαν χωρὶς προπόνησιν ἢ διδασκαλίαν, δὲν προέρχεται ἀπὸ τὸν ἀμόρφωτον ἐγκέφαλόν του, μὴ ἀποκτήσαντα ἀκύμη εἰδικὰς ἐντυπώσεις καὶ γνώσεις, ἀλλ' εἶνε ἐπίσης ἐκδήλωσις, ὅπως ἡ συνείδησις καὶ ἡ σκέψις, τοῦ αὐτοῦ παράγοντος, ὅστις ἐνοικῶν ἐντὸς τοῦ σώματος ἀλλ' ἀνεξάρτητος ἀπὸ αὐτόν, ὠνομάσθη ἀνθρώπινον πνεῦμα.

Εἰς τὰς ἀνωτέρω ἐκδηλώσεις τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος δύναται νὰ προστεθῇ καὶ σωρεία πνευματικῶν φαινομένων, ἀδιάφορον ἂν ταῦτα δὲν ἐμελετήθησαν καὶ δὲν διευκρινίσθησαν ἐπαρκῶς.

Πνεῦμα λοιπὸν ὑπάρχει, καὶ κάθε ἄνθρωπος ἔχει τὸ ἰδικὸν του πνεῦμα, ἐνοικῶν ἐντὸς τοῦ σώματός του, καὶ χρησιμοποιοῦν τοῦτο καὶ πρὸς ἐκδήλωσίν του καὶ πρὸς πραγματοποίησιν τοῦ προορισμοῦ του.

Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον, ἂν καὶ προδίδεται ἀπὸ τὰς ἀκουομένας ἐκ τῆς καρδιακῆς περιοχῆς διαμαρτυρίας τῆς συνειδήσεώς του ὅτι ἔχει, ὅπως καὶ τὸ ἔνστικτον, τὸν πυρῆνά του καὶ σημεῖον ἐκκινήσεως, τὴν καρδιακὴν κοιλότητα, ἐπεκτεινόμενον ὅμως καὶ τοῦτο ἐφ' ὅλου τοῦ σώματος, ἐγκαθίσταται βαθμηδὸν κατὰ τὸ πλεῖστον μέρος του εἰς τὸν ἐγκέφαλον, διότι εἰς τοῦτον εὐρίσκει τοὺς καταλλήλους μηχανισμοὺς καὶ διὰ τὴν ἐκδήλωσιν καὶ διὰ τὴν δρᾶσιν του.

* Ἀπὸ τὴν ἐνδεδειγμένην τοιαύτην προτίμησιν τῆς ἐκδηλώσεως τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος ἐκ τοῦ ἐγκεφάλου, πλανηθεὶς ὁ παλαιὸς ἄνθρωπος ἐφαντάσθη ὅτι τοῦτο εἶνε δῆθεν προϊόν κατασκευαζόμενον ἀπὸ τὸν ἐγκέφαλόν του.

Τοῦτο ἐν τούτοις διαψεύδεται καὶ ἀπὸ αὐτόν τοῦτον τὸν ἐγκέφαλον, ὁ ὁποῖος, ὡσάκις δὲν παρίσταται τὸ πνεῦμα διὰ νὰ καθοδηγῇ, διορθώνη ἢ καὶ

τροφοδοτῆ τὰς λειτουργίας του, ὡς λ.χ. συμβαίνει ὅταν τοῦτο ἀναπαύεται ἢ ἀφαιρεῖται, δὲν εἶνε ἱκανὸς νὰ κατασκευάσῃ πραγματικὰς λ.χ. ἰδέας ἢ σκέψεις παρὰ μόνον μηχανικοὺς προσανατολισμοὺς δηλ. τὸν κοινὸν καὶ ζωώδη νοῦν ἢ ἀλλόκοτα συμπλέγματα τῶν ἐπ' αὐτοῦ χαραγμένων ἐντυπώσεων δηλ. φαντασιοπληξίας καὶ ἐνστικτώδη ὄνειρα.

Ἄν τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς τῆς ἐκκόλαψεως καὶ τῆς ἐκδηλώσεως του εἰς τὸν γεννηθέντα ἄνθρωπον, ὡς ἐκ τῆς συμβιώσεώς του μετὰ τοῦ ἐγκεφάλου καὶ τῶν ἐνστικτῶν ἐντὸς τοῦ αὐτοῦ σώματος, σχετιζόμενον καὶ συνδεόμενον μὲ τοὺς προσανατολισμοὺς τούτου δηλ. μὲ τὸν κοινὸν ἀνθρώπινον νοῦν καὶ μὲ τὰς τάσεις καὶ ἀδυναμίας τῶν ἐνστικτῶν, ἀπαρτίζῃ καὶ ἀποτελῆ μετὰ τούτων τὴν λεγομένην ἀνθρωπίνην ψυχὴν, διακρίνεται ὁμῶς, διατηρεῖ καὶ διακηρύττει τὴν ἰδικὴν του ὕπαρξιν, αὐτοτέλειαν καὶ ἀνεξαρτησίαν του διὰ τῆς σκέψεως καὶ τῆς συνειδήσεώς του, ὡς τοῦτο πιστοποιεῖ πληθώρα γεγονότων καὶ περιστατικῶν τῆς καθημερινῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου.

Οὕτω λ.χ. ἐλκυσθὲν τυχὸν τὸ ἐνστικτον βιοπαλαιστοῦ ἀπὸ τὰ θέλητρα πτωχῆς νεάνιδος, ἐξωθεῖ τοῦτον εἰς τὴν μετ' αὐτῆς ἔνωσίν του· ἀλλ' ἢ νέα εἶνε τίμιον κορίτσι, ὃ δὲ ἐγκέφαλος δηλ. ὃ νοῦς τοῦ βιοπαλαιστοῦ, ὡς φύσει συμφεροντολόγος, τὸν ἐμποδίζει εἰς μίαν νόμιμον διὰ γάμου μετ' αὐτῆς σύζευξίν του, ἔνεκα ἐλλείψεως ἐπαρκῶν μέσων συντηρήσεως. Ποῖος τότε εἶνε ὃ τρίτος παραγων, ὅστις παρεμβαίνων μετὰξὺ ἐνστικτοῦ καὶ νοῦ, διευθετεῖ συνήθως τὴν κατάστασιν καὶ δίδει τὴν σοφοτέραν λύσιν ;

Ποῖος ἄλλος παρὰ τὸ πνεῦμά του, τὸ ὁποῖον διὰ τῆς σκέψεως ἢ τῆς συνειδήσεώς του συνιστᾷ εἰς τὸν

νέον, ἂν ὑποφέρῃ, διότι ἀγαπᾷ πολὺ τὸ κορίτσι καὶ ἂν τοῦτο εἶνε ἠθικὸν καὶ νοικοκυρεμένο, νὰ τὸ πάρῃ, διότι καὶ ὁ Θεὸς θὰ εὐλογήσῃ τὴν καλὴν του πράξιν καὶ ἡ πρὸς αὐτὸ ἀγάπη του θὰ διπλασιάσῃ τὴν ἐνεργητικότητα καὶ τὴν δραστηριότητά του καὶ θὰ εὐημερήσουν.

Τὸ ἐνστικτικὸν τῆς αὐτοσυντηρήσεως ἐνὸς ἀνθρώπου, καθὼς καὶ ὁ νοῦς του ἕνεκα θαλασσοταραχῆς, τὸν ἐμποδίζουν νὰ ριφθῆ εἰς τὴν θάλασσαν διὰ νὰ σώσῃ πνιγόμενον· ποῖος εἶνε τότε μέσα του, ποῦ διεγείρεται, ἀδημονεῖ καὶ δυσανασχετεῖ ἢ ἀκόμη καὶ τὸν τύπτει διὰ τῆς συνειδήσεώς του, ἂν ἐν τῷ μεταξύ, ἕνεκα τῆς ἀπροθυμίας του ἄφησε νὰ πνιγῆ ὁ ἄσθρωπος;

Ἡ συνεχιζομένη ἐξερεύνησις τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος θὰ διαλύσῃ κάθε τυχὸν ὑφισταμένην ἀμβολίαν ἐπὶ τοῦ προκειμένου καὶ θὰ καταδείξῃ ὅτι τοῦτο, ὅσον καὶ ἂν συγχέεται καὶ συνταυτίζεται μὲ τὰ ἐκ τοῦ ἐγκεφάλου ἀναφαινόμενα προϊόντα του, δηλ. μὲ τὰς ἰδέας, τὰ εὐφυολογήματά του κλπ. εἶνε πάντοτε τὸ ἄϋλον ἐγὼ ἐκάστου ἀνθρώπου· ἀδιάφορον ὅτι, ὡς σχετιζόμενον ἢ συνδεόμενον μετὰ τῶν ἐγκεφαλικῶν κατευθύνσεων καὶ τῶν ἐνστικτωδῶν τάσεων καὶ ἀδυναμιῶν τοῦ ἀνθρώπου, παρουσιάζεται ὡς ἀνθρωπίνη ψυχὴ, ἣτις καὶ ἀντιπροσωπεύει διὰ τοῦτο ἐν ταύτῳ καὶ τὸ πνευματικὸν καὶ τὸ ἐνστικτωδὸν ἐγὼ τοῦ ἀνθρώπου καὶ δύναται ὡς ἐκ τῆς τοιαύτης συνθέσεώς της νὰ ἐκδηλώνεται τόσον ἐκ τοῦ ἐγκεφάλου διὰ τῶν προϊόντων τοῦ πνεύματός της, ὅσον καὶ ἐξ ἄλλων σημείων τοῦ σώματος, ἐκ τῶν ὀφθαλμῶν λ.χ. διὰ συμπαθοῦς βλέμματος, διὰ τῆς χειρὸς μὲ ἐγκάρδιον χειραψίαν κλπ.

* * *

Ὁ καθορισμὸς τῆς οὐσίας καὶ τῆς συνθέσεως

τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος προκύπτει καὶ ἀπὸ αὐτὰ ἀκόμη τὰ γεγονότα.

Τὸ καθ' οἷονδήποτε τρόπον καὶ χρόνον ἀρχικῶς ἐκδηλωθὲν πνεῦμα εἰς τοὺς πρώτους ἀνθρώπους φωρᾶται μεταδιδόμενον ἀπὸ γονεῖς εἰς τέκνα ἐπὶ γενεᾶς γενεῶν χωρὶς νὰ ὑποστῇ διὰ τοῦτο καμμίαν φθορὰν ἢ μείωσιν. Τὴν ἰδιότητα ταύτην δὲν ἔχει κανέν, ὡς εἶδομεν, ὑλικὸν στοιχεῖον παρὰ μόνον αἱ ἄυλοι ἰδέαι· τὸ ἀνθρώπινον ἀκόμη πνεῦμα τρέφεται καὶ ἀναπτύσσεται, ὡς εἶνε γνωστόν, μὲ ἰδέας· ἐπὶ πλέον τοῦτο κατασκευάζει δηλ. γεννᾷ ἰδέας. Ὅταν δὲ καὶ ἐν ὑλικὸν ἀκόμη πρᾶγμα λ.χ. ἐν ζῶον τὸ ὁποῖον γεννᾷ τίγρεις δὲν δύναται παρὰ νὰ εἶνε καὶ αὐτὸ τίγρις, εἶνε φανερόν ὅτι καὶ τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα, ποῦ ἔχει τὰς ἰδιότητας τῶν ἰδεῶν, ποῦ τρέφεται καὶ ἀναπτύσσεται μὲ ἰδέας καὶ ποῦ γεννᾷ ἰδέας, δὲν δύναται παρὰ νὰ συνίσταται καὶ αὐτὸ ἀπὸ ἀνάλογα καὶ ὁμοιόμορφα στοιχεῖα δηλ. ἀπὸ ἰδέας.

Τὸ ἐκ πατρός, μητρός, ἢ καὶ ἐξ ἀμφοτέρων μεταδιδόμενον εἰς ἕκαστον τέκνον, κατὰ τρόπον καὶ χρόνον μὴ ἐξηκριβωμένον, τοιοῦτον πνεῦμα, εἶνε οὕτω εἰς ὄρμαθὸς δημιουργικῶν ἰδεῶν. ὁ ὁποῖος ὡς ὑφιστάμενος ἐξ ἀμνημονεύτων χρόνων καὶ ὡς μὴ μεταβαλλόμενος οὔτε ἀποσυντιθέμενος, προδίδει ὅχι μόνον ὅτι εἶνε αὐτὸς ὁ ἴδιος ποῦ ἐξεδηλώθη ὡς πνεῦμα εἰς τοὺς πρώτους ἀνθρώπους, διὰ μιᾶς κατὰ τὴν Παράδοσιν ἐμφυσήσεως, ἀλλὰ καὶ ὅτι ἀποτελεῖ εἰς ἕκαστον γεννώμενον ἄνθρωπον ἐνιαῖον ἢτοι ἀδιαίρετον ἄυλον πλᾶσμα, συγκεντρωμένον μὲν καὶ συνεπτυγμένον κατ' ἀρχὰς εἰς ἓνα τρόπον τινὰ πνευματικὸν σπόρον, ἔτοιμον ὅμως πάντοτε, ὅταν εὖρη εὐνοϊκὰς συνθήκας, ὅπως ἀναπτυσσόμενον διὰ τῆς ἀποκτήσεως νέων ἰδεῶν ἐκδηλωθῇ ὡς μία χωριστὴ πνευματικὴ ὄντο-

της, αντιπροσωπεύουσα τὸ ἄϋλον ἐγὼ ἐκάστου ἀνθρώπου· ἀκριβῶς ὅπως καὶ εἷς ὑλικὸς σπόρος, εὐρίσκων εὐνοϊκᾶς συνθήκας καὶ ἀναπτυσσόμενος, μεταμορφώνεται, ἐξελισσόμενος, εἰς μίαν χῶριστὴν ὕπαρξιν, ὡς ἐν λ.χ. μεγαλοπρεπὲς δένδρον.

Τὸ ἴδιον αὐτὸ πνεῦμα, ὡς ἤδη ἐλέχθη, φωρᾶται ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς τῆς ἐκδηλώσεώς του ὅτι χάριν τοῦ προορισμοῦ τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος, τὸ ὅποιον χρειάζεται διὰ τὴν ἐπὶ τῆς γῆς δράσιν του, συγχρωτιζόμενον μετὰ τῶν ἐντὸς τοῦ αὐτοῦ σώματος εὐρισκομένων ἐνστίκτων, ἀντλεῖ νοήματα ἀπὸ τὰς τάσεις, ἐνεργείας, προθέσεις καὶ ἀδυναμίας των, αἵτινες ὡς σχετιζόμεναι μετὰ τῶν τοιούτων νοημάτων του περιστοιχίζουσι καὶ περιβάλλουσι αὐτὸ ὡς εἷς μανδύας ἢ ὡς κέλυφος κοχλίου, διὰ τοῦ ὁποῦ μεταμφιέζεται εἰς ἀνθρωπίνην ψυχὴν.

Τοῦτο ἀνομολογοῦν καὶ οἱ διοσημότεροι σύγχρονοι φιλόσοφοι καὶ διανοούμενοι, οἱ ὅποιοι ὅσον καὶ ἂν εἶνε ἐπηρεασμένοι ἀπὸ ἀπατηλᾶς θεωρίας ὥστε νὰ καταλογίζουσι τὸ πνεῦμα ὡς κατασκευάσμα καὶ προϊόν τοῦ ἐγκεφάλου καὶ νὰ τὸ διαμελίζουσι μάλιστα εἰς φιλοσοφικόν, καλλιτεχνικόν, ἠθικόν κλπ. ἐνῶ δύναται νὰ διαπιστώσῃ ὅτι ἡ τοιαύτη ποικιλία τῆς ἐμφανίσεως τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος προέρχεται ἀπὸ τὰς διαφορετικὰς ἐκάστοτε ἐπ' αὐτοῦ ἐπιδράσεις, κληρονομικὰς καὶ ἐπικιτήτους, ἀναγκάζονται ἐν τούτοις καὶ ὑπὸ τῶν γεγονότων καὶ ὑπὸ τῆς συνειδήσεώς των νὰ διακηρύξουσι ὅτι τὸ πνεῦμα ἐκάστου ἀνθρώπου εἶνε ἐνιαία νοερὰ οὐσία, περιέχουσα νοήματα καὶ ἀποτελοῦσα τὴν ἐστίαν τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς, δηλ. τὸ οὐσιῶδες μέρος αὐτῆς (Τριλογία τοῦ πνεύματος ὑπὸ 'Ε. Παπανούτσου).

Ἡ ὕπαρξις ἐνιαίας τοιαύτης νοερᾶς δηλ. ἀϋλου οὐσίας, συγκεντρωμένης ἐν εἴδει πνευματικοῦ σπόρου,

εἰς πάντα γεννώμενον ἄνθρωπον, ἢ ἀνάπτυξις καὶ ἢ μεταμόρφωσις τούτου εἰς πραγματικὴν πνευματικὴν ὄντοτητα μετ' ἰδικήν της ἀτομικότητα εἰς ἕκαστον ἄνθρωπον, κατανοεῖται καὶ πιστοποιεῖται καὶ ἀπὸ ὑλικὰ ἀκόμη συνθέματα, φυσικὰ ἢ τεχνητά.

Ὅπως λ.χ. ἐν πυροτέχνημα. συνίσταται μὲν ἀπὸ ὑλικὰ στοιχεῖα, καταλλήλως ἐκλεγέντα καὶ συνδυασθέντα, ἀντιπροσωπεύει ὅμως ἰδέας ἐξελίξεως, ἐκείνου ποῦ τὸ ἐπενόησεν, εἰς τρόπον ὥστε τὸ πυροτέχνημα τοῦτο εἰς δεδομένην στιγμήν δηλ. ὑπὸ ὠρισμένης συνθήκας νὰ λαμβάνη, ἐξελισσόμενον, τὴν ὀριστικήν καὶ τελικήν του κατεύθυνσιν, προορισμὸν καὶ ἐμφάνισιν, νὰ μεταμορφώνεται δηλ. εἰς μίαν προκαθορισμένην φωτεινὴν ταινίαν ἥτοι εἰς μίαν ὑπαρξιν, ἐφήμερον φυσικὰ, ὡς ἐξ ὑλικῶν στοιχείων συνιστάμενον ὅπως εἰς σπόρος, συνίσταται μὲν ἀπὸ ὑλικὰ στοιχεῖα, ἀντιπροσωπεύει ὅμως δημιουργικὰς ἰδέας ἐξελίξεως, εἰς τρόπον ὥστε καὶ οὗτος, εὐρίσκων εὐνοϊκὰς συνθήκας, ἀναπτυσσόμενος καὶ ἐξελισσόμενος, νὰ μεταμορφώνεται τελικῶς εἰς ὀλόκληρον δένδρον δηλ. εἰς μίαν χωριστὴν ὑπαρξιν, ἐφήμερον, ἐννοεῖται, ὡς ἐξ' ὑλικῶν ἐπίσης στοιχείων συνιστάμενος· οὕτω καὶ ἡ συγκεντρωμένη ἐν εἴδει πνευματικοῦ σπόρου εἰς πάντα γεννώμενον ἄνθρωπον τοιαύτη ἄϋλος οὐσία, περιέχει ἐπίσης δημιουργικὰς ἰδέας ἐξελίξεως, αἱ ὑποῖαι ὑπὸ ὠρισμένης εὐνοϊκὰς συνθήκας ἀναπτυσσόμεναι καὶ ἐξελισσόμεναι λαμβάνουν καὶ αὗται ὁμοίως τὴν ὀριστικὴν κατεύθυνσιν καὶ ἐμφάνισιν των, μεταμορφώνονται δηλ. εἰς πνευματικὴν ὄντοτητα.

Ἐκ τῆς τοιαύτης συνθέσεως, ἐξελίξεως καὶ ἐμφανίσεως τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος προκύπτει ὅτι τὸ πνεῦμα ἐκάστου ἀνθρώπου, συνίσταται :

1) Ἀπὸ ἐμφύτους ἢ δημιουργικὰς ἰδέας, αἱ ὁποῖαι εἶνε αἱ αὐταί, μὲ ἐκείνας, τοῦ συνίστατο καὶ τὸ πνεῦμα τῶν πρώτων ἀνθρώπων, μεταδιδόμεναι ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν καὶ ἀποτελοῦσαι τὸ κυρίως πνεῦμα καὶ τὸν πυρῆνα τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος.

2) Ἀπὸ ἐπιδράσεις κληρονομικῶν ἰδεῶν, εἰς τὰς ὁποίας ὀφείλονται τὰ προώρως ἐκδηλούμενα προτερήματα ἢ ἐλαττώματα τοῦ παιδίου· καὶ

3) Ἀπὸ ἐπικτήτους ἰδέας.

Οὕτω ἕκαστον ἀνθρώπινον πνεῦμα δύναται νὰ παραβληθῆ μὲ κύτταρον, τοῦ ὁποίου ὁ μὲν πυρῆν ἀντιστοιχεῖ μὲ τὸν πυρῆνα τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος δηλ. μὲ τὸ κυρίως πνεῦμα, τὸ πρωτόπλασμα τοῦ ἀντιστοιχεῖ μὲ τὰς ἐπικτήτους ἰδέας τοῦ πνεύματος, τὸ δὲ περίβλημα ἢ ὁ φλοιὸς τοῦ κυττάρου μὲ τὸ περιβάλλον τὸ πνεῦμα ὡς κέλυφος κοχλίου καὶ ἐξ ἐνστικτωδῶν στοιχείων συνιστάμενον ἐγκόσμιον ἔνδυμά του, διὰ τοῦ ὁποίου τοῦτο μεταμορφώνεται εἰς ἀνθρωπίνην ψυχὴν.

*
* *

Τὸ οὕτω σκιαγραφηθὲν ἀνθρώπινον πνεῦμα ἔχει πολλὰς καὶ σπουδαίας ιδιότητας.

Ὡς ἐξ ἰδεῶν συνιστάμενον εἶνε καὶ αὐτὸ ἀβαρὲς ἄυλον καὶ ἀθάνατον· δύναται καὶ ἐντὸς τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος εὐρισκόμενον εἶτε νὰ συμπτυχθῆ καὶ εἰς ἓν μόνον κύτταρόν του εἶτε ἐκπτυσσόμενον καὶ ἐπεκτεινόμενον διὰ τῆς σκέψεώς του νὰ διεισδύσῃ παντοῦ καὶ ἐντὸς αὐτοῦ τοῦ Ἀπείρου. Ὅχι μόνον ἀντλεῖ νοήματα ὁπαθενδήποτε καὶ προσλαμβάνει ξένας ἰδέας ἀλλὰ σχηματίζει καὶ ἰδικὰς του.

Διὰ τῆς σκέψεώς του εὐρίσκει τὸ ὀρθὸν καὶ τὴν ἀλήθειαν, διὰ δὲ τῆς συνειδήσεώς του καθορίζει τὸ ἠθικὸν καὶ τὸ δίκαιον. Τὸ ἐγρηγοροῦν ἀνθρώ-